

מנדולי שלום - תלמוד תעודות
The Shoalem Fund
for Development of Services for People with
Handicaps/ Disabilities in the Local Councils
فاندة شلوم لخدمة ذوي الهمم في المجلسات المحلية
פיתוח שירותים לאדם עם מוגבלות שכלית
התפתחותית ברשויות המקומיות

בית איזי שפירא
לשינוי באיכות חיהם של אנשים עם מוגבלויות

Beit Issie Shapiro
Changing the lives of people with disabilities

בקמפוס ווילי וסיליה טראמפ
On the Willie & Cella Trump Campus

מכון טראמפ
פיתוח מחקר והכשרה

Trump Institute
Development, Research & Training

דו"ח הערכה מסכם לקורס:

"תקשורת ותקשורת חליפית תומכת בעבודה עם אנשים עם

מוגבלות שכלית התפתחותית" שנערך בשנת 2015

ד"ר דנה רוט

חלי פרץ

יחידת המחקר וההערכה, בית איזי שפירא

מחקר זה נערך בסיוע מענק מחקר מקרן שלום

הקרן לפיתוח שירותים לאדם עם מוגבלות שכלית התפתחותית
ברשויות המקומיות

2015

קרן שלום/159/2015

תוכן עניינים

3	תקציר
3	מבוא
4	השגת מטרת הקורס
4	מה היו מטרת הקורס?
6	האם ואילו המטרות הושגו?
7	התרומה של הלמידה המשותפת בקורס
8	תרומת הלמידה המשותפת כפי שעולה מהתצפיות בקורס
8	תרומת הלמידה המשותפת כפי שעולה בראיונות
8	עמדות אנשי המקצוע שהשתתפו בקורס
9	עמדות האנשים עם מש"ה שהשתתפו בקורס
10	עמדות משתתפות ועדת ההיגוי
11	נושאים נוספים שעלו במהלך ההערכה
11	סיכום והמלצות
13	נספחים
23	Abstract

תקציר

דו"ח זה מציג את ממצאי תהליך ההערכה לקורס "תקשורת ותקשורת תומכת חליפית בעבודה עם אנשים עם מוגבלות שכלית התפתחותית". בקורס למדו יחד אנשים עם מש"ה והמטפלים הישירים שלהם או של אוכלוסיות דומות במסגרות השונות. בשל ייחודו של קורס זה, הן בתכנים והן בהרכב המשתתפים, עלה צורך לבצע הערכה מעצבת מקיפה שבה תיבדק השגת מטרות הקורס ותרומת הרכב הקורס ללמידה. ההערכה כללה תצפיות, שאלונים וראיונות.

ממצאי ההערכה עולה כי אנשי המקצוע הרגישו ברובם שהקורס השיג את רוב מטרותיו והחוויה שלהם הייתה טובה ונעימה. רובם הרגישו שלמדו על הנושא והעשירו את הידע שלהם אך חסר להם יותר ידע מעשי והתנסות בפועל. בנוסף, נמצאו פערים והבדלים בהגדרת המטרות בין כל הגורמים המעורבים בבניית והפעלת הקורס שיתכן והובילו לחוסר התאמה מסוים בין המטרות ומבנה הקורס והתכנים. בהתייחס לתרומת מבנה הקורס ללמידה נמצא כי למרות החשיבות הרבה שיש למפגש משותף בין אנשים עם ובלי מש"ה, התרומה של הלמידה המשותפת בקורס הנוכחי שנויה במחלוקת; ניכר כי נושא הקורס היה מורכב ולא בהכרח מתאים ללמידה משותפת, בעיקר בכל החלקים התאורטיים. הלמידה בקבוצות קטנות ובזוגות הייתה מתאימה יותר כדי לקדם את הלמידה המשותפת ואפשרה אינטראקציה משמעותית ולמידה חווייתית של אנשי המקצוע. עם זאת, הקורס לא נבנה בצורה מונגשת מספיק והחלקים התאורטיים של הקורס היו מורכבים להבנה עבור אנשים עם מש"ה. המשתתפים עם מש"ה הביעו הרבה הנאה מהמפגש עם אנשי הצוות אך בהתייחס לתכני הקורס תיארו בעיקר תחושה שלא הצליחו לעקוב אחר הנלמד ולהבין את הנעשה בקורס. בהתייחס לקורסים עתידיים במבנה משותפים דומה, מומלץ לבחון את נושא הקורס ולבדוק את מידת התאמתו ללמידה משותפת. במידה והוחלט על למידה מסוג זה יש לבצע הנגשה מקסימלית של התכנים והכנה של חומרי הלימוד, המרצים והמשתתפים עם מש"ה לפני כל מפגש.

מבוא

קרן שלם, עמותת גוונים (שדרות) משרד הרווחה (מחוז דרום) ומכון טראמפ בבית איזי שפירא חברו יחד לבנות קורס העוסק בתקשורת ואנשים עם מוגבלות שכלית התפתחותית (מש"ה). הקורס יצר מפגש לימודי ייחודי בין אנשים עם מש"ה למטפלים הישירים שלהם או של אוכלוסיות דומות במסגרות השונות. בשל ייחודו של קורס זה, הן בתכנים והן בהרכב המשתתפים, עלה צורך לבצע הערכה מעצבת מקיפה על מנת לבחון:

1. האם הקורס השיג את מטרותיו
2. התרומה הייחודית של הרכב הקבוצה להשגת מטרות אלה

מבנה תהליך ההערכה: ההערכה התבצעה ב-4 נקודות זמן במהלך הקורס. במפגש הראשון, במפגש הרביעי, במפגש העשירי ובמפגש האחרון. בכל מפגש התקיים תהליך של תצפית ותיעוד של הנעשה באמצעות כלי מובנה (כלי התצפית מופיע בנספח מס' 1). במפגש השביעי ובמפגש האחרון הועברו שאלונים בכתב לכל המשתתפים לקבלת משוב על הקורס השאלונים מופיעים בנספח מס' 2). במקביל בשני מפגשים אלה התקיימה שיחה עם ארבעת משתתפי הקורס עם מש"ה (שסיימו את הקורס), על מנת לשמוע על תחושותיהם. במפגש האחרון התקיים גם משוב קבוצתי בע"פ. לאחר כל נקודת הערכה

נשלח משוב מבוסס על הממצאים שעלו במפגש על מנת ליצור תהליך מתמשך של הערכה מעצבת (סיכומי ההערכה מופיעים בנספח מס' 3).

לאחר סיום הקורס התקיימו ראיונות אישיים עם צוות ההיגוי של הקורס: **ליז דויד** - מפקחת מחוזית השירות לקהילה, האגף לטיפול באדם עם מוגבלות שכלית התפתחותית, **לאה בוגנים** - מנהלת תוכניות אוכלוסיות מיוחדות, עמותת גוונים, **תמנע גבאי מרקוביץ**, מנהלת תחום פיתוח כ"א והסברה, קרן שלם, **אסטל סלוי** - קלינאית תקשורת, רכזת הקורס, מכון טראמפ, בית איזי שפירא **ואיריס אדטו-בירן** - רכזת תוכניות לימודים מכון טראמפ, בית איזי שפירא. (השאלות שהוצגו למרואיינים מופיעות בנספח מס' 4). מטרת הראיונות הייתה להבין ולבחון אם מטרת הקורס והציפיות מומשו ואת תרומתו בפועל.

דוח מסכם זה מציג את המסקנות לגבי שתי שאלות ההערכה שהוצגו לעיל וכן מתייחס לסוגיות נוספות שעלו במהלך הקורס ויוכלו לתרום בחשיבה ובתכנון של קורסים דומים בעתיד.

השגת מטרות הקורס

מה היו מטרות הקורס?

על מנת לבחון האם הקורס השיג את מטרותיו ראשית חשוב היה לבחון מה הן המטרות כפי שהוצגו על ידי נציגי ועדת ההיגוי, כפי שהוצגו למשתתפים וכפי שהוגדרו על ידי המשתתפים עצמם.

א. **במידע למשתתף** שנשלח לכל הנרשמים הוצגו המטרות הבאות:

- להקנות כלים לתקשורת עם ילדים ובוגרים שאינם מתקשרים בערוץ מילולי (תת"ח-תקשורת תומכת חליפית).
- לחשוף את המשתתפים למושגים של תקשורת, פרגמטיקה, שפה ודיבור.
- לאפשר למשתתפים לזהות את צרכי התקשורת של ילדים / בוגרים עם מש"ה במסגרותיהם.
- להקנות ידע אודות ערוצי תת"ח כגון: שפת הסימנים / ג'סטות, לוחות / ספרי תקשורת, מחשבי תקשורת, אפליקציות תקשורת באיפדים ועוד.
- להכשיר את המשתלמים לפתח תכניות תת"ח לקידום תקשורת יעילה והשתלבות בקהילה.
- להכשיר את המשתלמים להיות שותפים לצוות רב מקצועי בתחום התקשורת.

ב. **בוועדת ההיגוי**, שהתכנסה לפני תחילת הקורס, הוגדרו המטרות נוספות:

- שיפור התקשורת בתוך הצוות ובכלל בחיי היומיום בכלל
 - הבוגרים שישתתפו יהוו שגרירי תקשורת במסגרות בה הם גרים/עובדים
- ג. **בראיונות** עם משתתפות ועדת ההיגוי ויוצרות הקורס נתבקשו המרואיינות לציין מה היו מטרות הקורס. מטרה אחת הייתה משותפת לכולם והיא העשרה של הצוות בנושא תקשורת ומתן כלים לעבודה של אנשים עם קשיי תקשורת.

בנוסף במהלך הראיונות עם הגורמים השונים עלו מספר מטרות ייחודיות:

- נציגת עמותת גוונים ציינה כמטרה שהקורס יהיה במבנה של סדנא של למידה פרקטית ולא עיונית.
- נציגת קרן שלם ציינה כמטרה חיזוק מעמד הצוות ויציאה מהשגרה.
- נציגות קרן שלם ומשרד הרווחה ציינו את בחינת הרעיון של הלמידה המשותפת.
- נציגות בית איזי שפירא ציינו כמטרה נוספת את הלמידה התאורטית של נושא התקשורת ושל נתינת כלים לצוות מתי להפנות לקלינאית תקשורת.

ד. **במפגש הראשון בקורס** המשתתפים עצמם תיארו את המטרות האישיות שלהם :

מטרות אנשי המקצוע

- לקבל כלים לתקשורת עם המטופלים (צוין על ידי 12 אנשי מקצוע מתוך 14 שהשתתפו במפגש)
- לקבל כלים לתקשורת טובה באופן כללי (צוין על ידי 3 אנשי מקצוע)
- ללמוד על תחום התקשורת (צוין על ידי 2 אנשי מקצוע)
- לעזור לאנשים עם מש"ה להביע את דעתם טוב יותר (צוין על ידי אשת מקצוע אחת)

מטרות המשתתפים עם מש"ה

- ללמוד לדבר יותר טוב (3 מתוך 5 שהשתתפו)
- ללמוד דברים חדשים (2 מתוך 5 שהשתתפו)

מכאן ניתן לראות כי המטרה המרכזית שהייתה משותפת לכולם כמעט היא קבלת כלים פרקטיים לתקשורת עם אנשים עם קשיי תקשורת. עם זאת ניתן לראות כי לא קיימת הלימה בין האופן בו הגורמים השונים ראו את מטרות הקורס, מצב שיצר אולי חוסר בהירות ופערים במהלך הקורס. בנוסף עולה כי עבור המשתתפים עם מש"ה המטרות היו טיפוליות ואישיות ונגעו בעיקר לרצון שלהם לדבר טוב יותר.

ממצא מס'1: פערים בהגדרת המטרות:

- עבור קרן שלם ומשרד הרווחה חלק מהמטרות של הקורס היו בחינת הלמידה המשותפת. עבור עמותת גוונים הלמידה המשותפת אינה עומדת בסימן שאלה ובהתאם אין צורך לבחון אותה.
- אנשי המקצוע שהשתתפו הגדירו כמטרה עיקרית קבלת כלים פרקטיים לעבודה עם אנשים עם מש"ה שיש להם קושי בדיבור. נציגת עמותת גוונים התייחסה למטרה של יצירה של קורס לא אקדמי שעיקרו חוויתי, התנסותי וסדנאי. עם זאת, מטרות הקורס כללו גם לימוד תאורטי של מושגים כמו פרגמטיקה, שפה ותקשורת ונציגות בית איזי שפירא ונציגת קרן שלם התייחסו במטרות שלהן לנושא של העברת ידע ולימוד.
- ועדת ההיגוי הגדירה מטרות עבור המשתתפים עם מש"ה: שיפור התקשורת עם הצוות והפיכתם למתווכים ומסייעים לאנשים עם קשיי תקשורת במסגרות. המשתתפים עם מש"ה הביעו רצון ללמוד דברים חדשים ולשפר את השפה שלהם אך הנושא של הפיכה ל"שגרירים" במסגרות לא היה חלק מהמטרות של ההשתתפות בקורס.
- פער נוסף שעולה מהגדרת המטרות ובין המטרות בפועל הוא בשתי המטרות האחרונות שהוגדרו בתכנית המקורית:

- להכשיר את המשתלמים לפתח תכניות תת"ח לקידום תקשורת יעילה והשתלבות בקהילה

- להכשיר את המשתלמים להיות שותפים לצוות רב מקצועי בתחום התקשורת

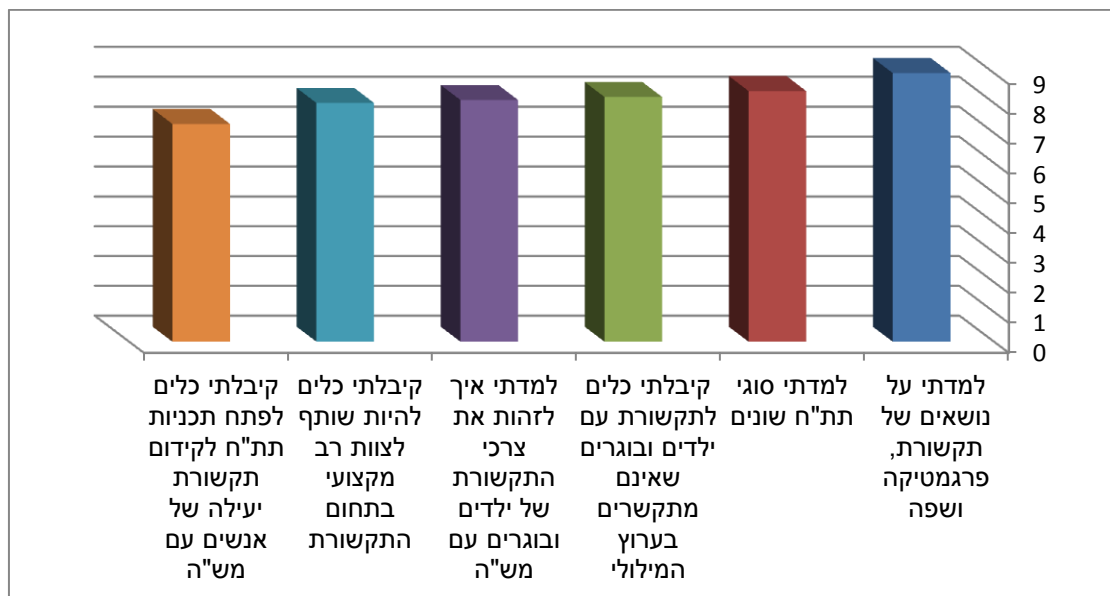
ניכר כי שתי מטרות אלה היו לא יושמו במסגרת הקורס הנוכחי וגם לא באו לידי ביטוי בסילבוס ובתכנון הקורס כולו. נראה כי הקורס הנוכחי היה שלב ראשון בדרך להכשרה מסוג זה.

האם ואילו המטרות הושגו?

כאמור, בהגדרת מטרות הקורס היה שוני בין הגורמים והמשתתפים השונים. כדי לבדוק האם המטרות הושגו הועבר גם שאלון כמותי, שאלון איכותני וכן שיחת משוב קבוצתית.

א. נתונים כמותיים העולים מהשאלון המסכם לאנשי המקצוע- מהגבוה לנמוך (מספר המשיבים 15, הסולם 1-10):

פריט	ממוצע
למדתי על נושאים של תקשורת, פרגמטיקה ושפה	9
למדתי סוגי תת"ח שונים	8.4
קיבלתי כלים לתקשורת עם ילדים ובוגרים שאינם מתקשרים בערוץ המילולי	8.2
למדתי איך לזהות את צרכי התקשורת של ילדים ובוגרים עם מש"ה	8.1
קיבלתי כלים להיות שותף לצוות רב מקצועי בתחום התקשורת	8
קיבלתי כלים לפתח תכניות תת"ח לקידום תקשורת יעילה של אנשים עם מש"ה	7.3
האם הקורס תאם את הציפיות	כן 60% חלקית 40%

ניתן לראות כי המטרות שמתייחסות ללמידה קיבלו את הציונים הגבוהים יותר בעוד שהמטרות שמתייחסות לכלים ובעיקר לכלים לפיתוח תכניות קיבלו ציונים נמוכים יותר. עם זאת הציונים ככלל גבוהים ומעידים כי המשתתפים בסך הכל הרגישו שרוב המטרות של הקורס הושגו.

ב. נתונים איכותניים העולים מן השאלונים :

- צורך בכלים ובאמצעים נוספים ליישום הלמידה כגון תיאורי מקרה, למידה ממקרים קיימים במסגרות של אנשי המקצוע שהשתתפו וניתוח ובנייה של תכניות טיפול בתחום התקשורת (57% מהמשיבים)
- הנאה מהקורס ומהמפגש (50%)
- תחושה שלמדו הרבה (28%)
- תרומה לחיי היום יום ולתקשורת בעבודה ובבית (28%)

ג. משוב בקבוצה על השגת המטרות

במהלך שיחת המשוב בקבוצה ציינו המשיבים :

- הנאה מהקורס ומהלמידה (46%)
- קבלת כלים ישימים (30%)
- צורך בהתנסות נוספת (30%)

לסיכום, מן הנתונים עולה החוויה של אנשי המקצוע שהשתתפו בקורס הייתה טובה ונעימה ושבעיקר הרגישו שלמדו על הנושא והעשירו את הידע שלהם. ההערה המרכזית ביותר שבאה לידי ביטוי הן בשאלונים והן בע"פ היא כי היה הייתה למידה רבה וחסר ידע מעשי והתנסות בפועל. עם זאת, חשוב לשים לב לפערים ולהבדלים שבהגדרת המטרות בפועל בין כל הגורמים המעורבים. פערים אלה באו לידי ביטוי במהלך הקורס בקשיים שצינו הגורמים השונים ובעיקר פער במטרות בין עמותת גוונים לקרן שלם סביב הצורך בהערכה של הלמידה המשותפת ופער בין המטרה של למידה והעברת תכנים מצד בית איזי שפירא אל מול הצורך ביישום ופרקטיקה ולמידה חווייתית מתוך התנסות, שעלה מצד עמותת גוונים.

התרומה של הלמידה המשותפת בקורס

בקורס זה התבצע מפגש ייחודי של למידה משותפת של אנשי המקצוע ושל אנשים עם משי"ה עם קשיים בשפה, הנמצאים במסגרות בהם אנשי המקצוע עובדים. את הקורס החלו 6 אנשים עם משי"ה אך שניים עזבו לאחר מספר קטן של פגישות (משתתף אחד לא רצה להגיע ולשני היו אילוצים הקשורים בתעסוקה). ובסופו של דבר נשארו 4 משתתפים. כולם הגיעו לכל הפגישות.

מטרת הלמידה המשותפת הייתה לאפשר למשתתפים ללמוד יחד את הנושא, ללמוד זה מזה ולקדם את האינטראקציה בפועל ולא רק בתיאוריה. המטרה לטווח ארוך היא כי בוגרי הקורס יהפכו להיות "שגרירי תקשורת" במסגרות בהן הם חיים/עובדים.

על מנת לבחון האם הושגה מטרה זו נאספו נתונים מהשאלונים, הראיונות והתצפיות. להלן ניתוח הנתונים :

תרומת הלמידה המשותפת כפי שעולה מהתצפיות בקורס

במהלך הקורס התקיימו תצפיות בארבע נקודות זמן. בתצפיות נבחנו שלושה נושאים הקשורים להשתתפות של האנשים עם מש"ה בקורס: 1. אינטראקציה בין שתי הקבוצות, 2. מעורבות והשתתפות במהלך הקורס 3. הנגשה והתאמה של התכנים בקורס

אינטראקציה: ניתן היה לראות התפתחות של האינטראקציה בין המשתתפים עם מש"ה לאנשי המקצוע. בתחילת המפגשים כמעט לא הייתה אינטראקציה, לא בתוך השיעור ולא בהפסקות. את עיקר האינטראקציה יזמו האנשים עם מש"ה. עם התקדמות הקורס והשינוי שנעשה לכיוון של עבודה סדנאית בקבוצות קטנות גדלה האינטראקציה בתוך השיעורים ובהפסקות. לא כל אנשי המקצוע היו מעורבים באינטראקציה הזו. עבור חלקם, נראה היה כי זה זמן בשבילם, ללמוד ודווקא לא להיות במעורבות אינטנסיבית עם המטופלים שלהם. עבור אחרים ניכר היה כי ההזדמנות שניתנה להם להיות באינטראקציה מסוג אחר עם המטופלים שלהם הייתה מלמדת וחיובית. מן התצפיות עולה גם שהאנשים עם מש"ה נהנו מאוד מהאינטראקציה עם אנשי המקצוע וככל שהתקדם הקורס הרגישו יותר בנח.

מעורבות והשתתפות במהלך הקורס: מהתצפיות עולה כי סביב המעורבות וההשתתפות של האנשים עם מש"ה במהלך הקורס היה קושי רב. בעוד שהאינטראקציה התפתחה ונעשתה חיובית ונינוחה המעורבות בלמידה וההשתתפות של האנשים עם מש"ה הייתה חלקית מאוד. רוב הזמן הייתה תחושה כי הם אינם מבינים את הנעשה ואינם מחוברים ללמידה. ההשתתפות במליאה הייתה מינימלית ולרוב לא מאוד קשורה לתכנים. ההשתתפות בקבוצות הקטנות היו יותר משמעותיות אך גם שם לא ברור היה האם התכנים מופנמים והאם המשימה ברורה להם ומתקשרת לתמונה רחבה יותר של הלמידה בקורס.

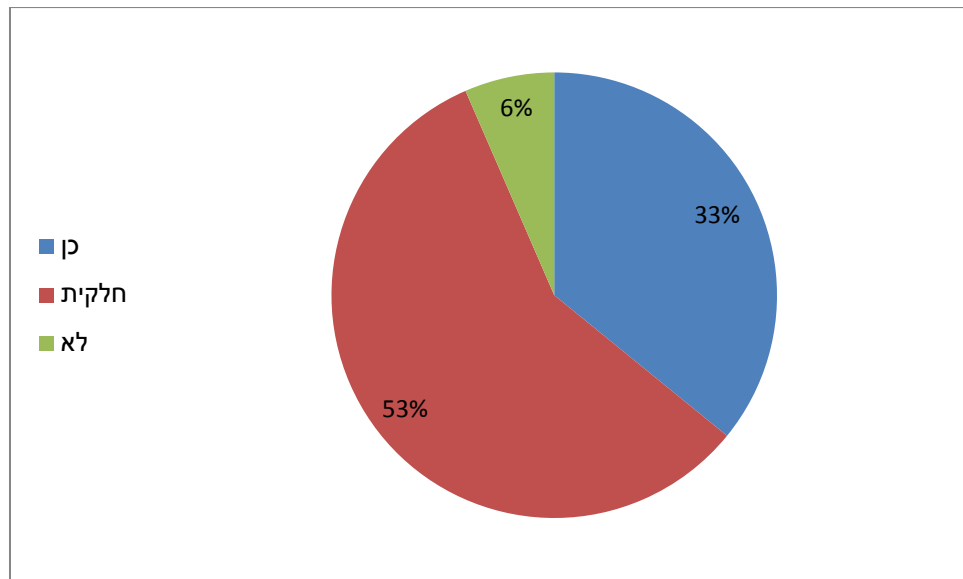
הנגשה והתאמה של התכנים: ועדת ההיגוי של הקורס החליטה על הנקודות הבאות לפני תחילת הקורס:

- דרכי הוראה – מטלות בקבוצות קטנות, או בזוגות, שיאפשרו חוויית תקשורת.
 - הנגשה שפתית ופשוט לשוני – חשוב להדגיש לכל מרצה.
 - **הצוות** ידאג לערוך הטרמות עם המשתתפים לפני כל מפגש, ויעודד שאילת שאלות.
 - אפשרות ליצירת **מסמך מונגש לשוני** לתיעוד הנושאים שילמדו בקורס – חוברת/סרטון, סימלול ותת"ח.
 - **ימונה** רפרנט מתוך משתתפי הקורס לצרכי הנגשה הייחודיים ואת התכנים.
- בפועל ניכר היה כי הנושא של הנגשה, הטרמה והתאמה של תכני הקורס למשתתפים עם מש"ה הייתה חלקית מאוד ויצרה קושי בהבנה ובהשתתפות של האנשים עם מש"ה. יתכן והיה חוסר בהירות לגבי מי האחראי לפשוט הלשוני ולהטרמה.

תרומת הלמידה המשותפת כפי שעולה בראיונות

עמדות אנשי המקצוע שהשתתפו בקורס

בשאלון בסיום הקורס נשאלו אנשי המקצוע האם הלמידה המשותפת תרמה. להלן התוצאות:

ניתן לראות כי המשיבים חלוקים בדעתם, כאשר רוב המשתתפים הרגישו שהתרומה היא חלקית.

משתתפים שהרגישו שהלמידה תרמה התייחסו בכתב ובעל פה לכך שהמפגש הוסיף זווית ראייה נוספת וחיבור אותנטי ביו הפרקטיקה לתיאוריה תוך ניסיון ללמוד בזמן אמת כיצד לתקשר עם אנשים המתקשים בדיבור. משתתפים שהרגישו שהמפגש תרם בצורה חלקית התייחסו בעיקר לתחושה שהמשתתפים עם מש"ה לא הבינו את מה שנלמד, שהחומר לא היה מוגש מספיק בשבילם ושהם מיעטו להשתתף ולתרום לשיח בעיקר במהלך הלמידה הפרונטלית. בלמידה בקבוצות קטנות המשתתפים עם מש"ה היו יותר פעילים.

עמדות האנשים עם מש"ה שהשתתפו בקורס

מהפגישה שנערכה עם המשתתפים עם מש"ה עלו מספר נקודות, ראשית ברור היה שנעים להם לבוא ושהמפגש עם אנשי המקצוע בפורמט הזה היה בפני עצמו חוויה טובה.

- "אהבתי לבוא אנשים טובים"
- "הקורס היה כיף נהנית"
- "למדתי להכיר אנשים"
- "היה מעניין.."

על השאלה מה למדת בקורס, נראה שכאן היה יותר קושי. משתתפת אחת ציינה שהיא מבינה יותר טוב משתתפת אחרת, אך השאר התקשו לספר מה למדו וגם התייחסו לתחושה שהרבה מה נלמד לא היה ברור.

- "למדתי לדבר עם אנשים חרשים"
- "למדתי להשתמש בידים"
- "למדנו דברים של תינוקים"
- "דיברו מהר לא הבנתי כלום. בלה...בלה... בלה...."
- "אני מבינה יותר טוב את זהבה"

כל המשתתפים אמרו שהיו באים שוב לקורס למרות שצינו שקשה ללמוד 4 שעות ואחת המשתתפות אמרה שהייתה מביאה את החבר שלה כדי שיעזרו לו עם הבעיות בדיבור.

עמדות משתתפות ועדת ההיגוי

בראיונות שהתקיימו עם משתתפות ועדת ההיגוי לאחר סיום הקורס, נתבקשו המרואיינות לסכם כיצד הן רואות את תרומת המפגש המשותף. בטבלה מוצגות עמדותיהן של המרואיינות בשלושה נושאים: הלמידה עצמה (ירוק), התרומה לצוות (כחול) והתרומה למשתתפים עם משי"ה (חום).

משרד הרווחה ליז דוד	בית איזי שפירא אסטל סלווין, איריס אדטו-בירן	קרן שלם תמנע גבאי מרקוביץ	עמותת גוונים לאה בוגנים
<ul style="list-style-type: none"> הקורס היה מצוין אך לא הייתה מספיק הנגשה 	<ul style="list-style-type: none"> הפער ברמות התפקוד בין המשתתפים לבין האנשים המוגבלות היה גדול מדי וכאשר באים להקנות ידע זה יוצר קושי. 	<ul style="list-style-type: none"> למידה משותפת פחות מתאימה לפרמט של קורס כזה, מתאימה לקורס שעיקרו חוויתי (כגון פנאי) 	<ul style="list-style-type: none"> כאשר הייתה למידה פרונטלית איבדנו אותם כשהיו קבוצות קטנות זה היה מצוין. לא מעניין אותי הידע. מעניין אותי הלימוד החוויתי, המשתף.
<ul style="list-style-type: none"> היתה העצמה של המשתתפים עם משי"ה. למדו כשווים בין שווים. 	<ul style="list-style-type: none"> הנוכחות של החברים עם המוגבלות אפשרה למשתתפים האחרים לתרגל את ההבנה וההתמודדות שלהם 	<ul style="list-style-type: none"> חשוב יותר לתת לאנשי הצוות מקום משלהם למידה עם קבוצת השווים. 	<ul style="list-style-type: none"> הצוות למד להקשיב, למד מהאנשים עצמם.
	<ul style="list-style-type: none"> לא ברור האם היא תרמה לאנשים עצמם, מעבר לחוויה הטובה של המפגש 	<ul style="list-style-type: none"> מעבר למפגש החברתי, לא ברורה התרומה לאנשים עם משי"ה 	<ul style="list-style-type: none"> עצם החיבור בין האנשים והמפגש הוא העיקר.

מן הטבלה ניתן לראות כי קיים פער בין הגורמים השונים בהתייחסות למפגש המשותף ולתוצאותיו. מחד, בעמותת גוונים החשיבות הראשונית היא של המפגש, החוויתי והמשתף בעוד שעבור קרן שלם החשיבות הראשונית היא של נתינת חוויה לאנשי המקצוע של למידה למען עצמם יחד עם קבוצת השווים. בנוסף, כפי שנאמר לעיל, ניתן לראות כי עבור עמותת גוונים ידע אינו המטרה של הקורס בעוד בבית איזי שפירא המטרה להקנות ידע היא מטרה חשובה ומרכזית ובהקשר של הלמידה המשותפת יש לכך חשיבות רבה. פער נוסף בא לידי ביטוי בתרומה של למידה מסוג זה לאנשים עם משי"ה עצמם: עבור עמותת גוונים ומשרד הרווחה התרומה אינה מוטלת בספק, וברור כי הם נתרמו והועצמו בתהליך. עבור

בית איזי שפירא וקרן שלם עולה השאלה האם הם נתרמו מעבר לחווייה הטובה של המפגש? האם הם שימשו יותר כמו מקור להדגמה ולתירגול ופחות היו חלק בלתי נפרד מהלמידה.

לסיכום: המפגש המשותף בין אנשים עם מש"ה וללא מש"ה הוא חיוני ומשמעותי ויש לו יכולת לשנות עמדות, לקרב וליצור חברה טובה ומכילה יותר. גם מפגש משותף שיש בו מרכיב של למידה יכול להיות מפגש משמעותי ותורם לכל המשתתפים. עם זאת, התרומה של הלמידה המשותפת בקורס הנוכחי היא סוגיה מורכבת שהדעות עליה חלוקות. ניכר כי נושא הקורס היה מורכב ולא בהכרח מתאים ללמידה משותפת, בעיקר בכל החלקים התאורטיים. הלמידה בקבוצות קטנות ובזוגות הייתה מתאימה יותר כדי לקדם את הלמידה המשותפת ואפשרה אינטראקציה משמעותית. עם זאת, הקורס לא נבנה בצורה מוגשת מספיק. לא הייתה הטרמה של הנושאים עם המשתתפים עם מש"ה והחלקים התאורטיים של הקורס היו מורכבים אך חיוניים לבנייה של בסיס ידע שיאפשר יציאה לפרקטיקה. הפערים בתפיסה של הלמידה המשותפת יצרו מתח בין הגורמים השונים שהקשה על קיום דיאלוג בנושא זה.

נושאים נוספים שעלו במהלך ההערכה

- **צורך במנחה מקצועי אחד שיהיה נוכח בכל המפגשים בקורס בנוסף למנחים אורחים-** בתכנון המקורי הקורס היה בנוי כסדרה של הרצאות כאשר כמעט בכל פעם היה מרצה אחר. הרעיון היה ליצור גיוון וריבוי של גישות לנושא התקשורת. בפועל, ריבוי המרצים יצר חוסר רציפות בתכנים וכן קושי בהחזקת הקבוצה על כל משתתפיה כך שתיווצר למידה משמעותית ומתמשכת. מאמצע הקורס הוחלט על נוכחות אקטיבית יותר של רכזת הקורס בכל המפגשים.
- **נוכחות המשתתפים-** לקורס היו רשומים 24 אנשים מתוכם 6 עם מש"ה. 2 משתתפים עם מש"ה פרשו בראשית הקורס ארבעת המשתתפים האחרים הגיעו לכל הפגישות. בקרב אנשי המקצוע מתוך 18 הרשומים נכחו בממוצע 10-12 בכל פגישה. בדרישות הקורס הופיע חובת נוכחות חובה בכל המפגשים והיעדרויות מסיבות מוצדקות (מחלה וכד') המלוות באישורים יתאפשרו עד 20% משעות הקורס. בפועל לא ניכר שהיה יישום של דרישה זו.
- **זמני התחלה וסיום-** הקורס נקבע לשעות 9-13 עם זאת, המפגש התחיל לרוב באיחור משמעותי והסתיים מוקדם מהצפוי ובמהלך המפגש הייתה לפחות הפסקה אחת. כך, בפועל זמן הלמידה היה קצר בהרבה. יתכן כי הדבר נובע מהקושי של המשתתפים עם מש"ה להיות קשובים זמן ארוך, אך גם מכך שלא הייתה הקפדה משמעותית על שעות הקורס.

סיכום והמלצות

קורס בנושא "תקשורת ותקשורת חליפית תומכת בעבודה עם אנשים עם מש"ה" הוא קורס חשוב וחיוני לאנשי מקצוע העובדים בתחום וניכר כי הקורס הנוכחי תרם לאנשי המקצוע והעשיר את עשייתם. בקורס כזה חשוב להתמקד יותר בעשייה הפרקטית ולתת כמה שיותר כלים יישומיים למשתתפים.

את מודל הלמידה המשותפת בקורס כזה צריך לשקול ולבחון. האם סוג התכנים מתאים להעברה לאנשים עם מש"ה? האם יש ביכולתם להיתרם ברמת הידע והכלים ולא רק ברמת המפגש? ככל שקורס מכיל יותר חלקים תיאורטיים נראה ששילוב מסוג זה אינו משיג את המטרה.

בכל מקרה של בניית קורס או מספר מפגשים משלבים נראה שניתן להסיק מספר מסקנות :

- צורך בדומיננטיות של אדם אחד שמרכז, בונה ומעביר את הקורס ומדי פעם הבאת מרצה אורח.
- הכנה של כל מרצה מראש למבנה הקבוצה ולהדגיש את הצורך בעבודה בקבוצות קטנות תוך התנסות ועבודה חוויתית. כדאי שכל מרצה יעביר את מהלך ההרצאה מראש לרכז כדי לבדוק את התאמת התכנים והמבנה לקבוצה.
- לבצע הטרמות משמעותיות עם המשתתפים עם מש"ה- להכין אותם למפגש ולתכנים הצפויים בו. לצורך זה חייב להיות תיאום יותר טוב בין הגורמים השונים והעברה של תכנים מראש. בנוסף חשוב להחליט מי בפועל אחראי על ההטרמה ולקבוע זאת בראשית הקורס.
- פישוט לשוני והנגשה של כל התכנים.
- שליחת התכנים שהועברו לכל המשתתפים.
- תיאום מטרות וציפיות בין כל הגורמים המעורבים.

נספחים

נספח 1 : דף תצפית

1. תאריך התצפית _____

2. נושא המפגש _____

3. מספר המשתתפים _____

4. שם מנחה המפגש _____

5. תיאור מהלך המפגש :

שעה ראשונה- נושאים, פעילויות, דיונים וכו'

שעה שנייה- נושאים, פעילויות, דיונים וכו'

שעה שלישית- נושאים, פעילויות, דיונים וכו'

שעה רביעית- נושאים, פעילויות, דיונים וכו'

שעה חמישית- נושאים, פעילויות, דיונים וכו'

6. להלן פירוט מטרות הקורס. יש לסמן אילו מטרות באו לידי ביטוי במפגש זה ולפרט כיצד :
○ הקניית כלים לתקשורת עם ילדים ובוגרים שאינם מתקשרים בערוץ מילולי (תת"ח)

○ חשיפה למושגים של תקשורת, פרגמטיקה, שפה ודיבור.

○ הקניית כלים לזיהוי צרכי תקשורת של ילדים / בוגרים עם מש"ה במסגרותיהם.

○ הקניית ידע אודות ערוצי תת"ח כגון: שפת הסימנים / ג'סטות, לוחות / ספרי תקשורת, מחשבי תקשורת, אפליקציות תקשורת באייפדים ועוד.

○ הכשרת המשתלמים לפיתוח תכניות תת"ח לקידום תקשורת יעילה והשתלבות בקהילה.

○ הכשרת המשתלמים להיות שותפים לצוות רב מקצועי בתחום התקשורת.

7. תיאור האינטראקציה בין המשתלמים עם מש"ה וללא מש"ה:

תדירות האינטראקציה: גבוהה/בינונית/נמוכה

זמני האינטראקציה: במהלך השיעור בלבד/ במהלך ההפסקות בלבד/ בהפסקות ובשיעור

יוזמי האינטראקציה: יוזמה הדדית/ יוזמה של המשתלמים ללא מש"ה בעיקר / יוזמה של המשתלמים עם מש"ה בעיקר

סביב אילו נושאים התקיימה אינטראקציה: _____

הערות על האינטראקציה: _____

8. ציטוטים נבחרים:

הערות נוספות: _____

שאלון אמצע

שלום רב,

על מנת ללמוד על תחושותיכם ועמדותיכם על הקורס עד כה ועל מנת לשנות ולשפר במידת הצורך את ההמשך, אנו מבקשים מכם לענות על מספר שאלות. חלק מהשאלות מתייחסות לכל מפגש בנפרד וחלק מתייחסות באופן כללי לקורס עד כה.

א. **משוב על המפגשים**- להלן רשימת המפגשים שהועברו. עבור כל מפגש אנא ציינו עד כמה המפגש הועבר בצורה מעניינת וברורה, המפגש תרם לכם ועד כמה המפגש נתן כלים מעשיים בנושא התקשורת. 1= במידה מועטה מאוד 5= במידה רבה

עד כמה המפגש נתן לי כלים מעשיים בנושא התקשורת					עד כמה המפגש תרם לי					עד כמה המפגש הועבר בצורה מעניינת וברורה					שם המנחה	נושא המפגש	מס' מפגש
1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	אסטל סלוין	מיומנויות תקשורת	1
1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	אסטל סלוין	קשיים בקול ובדיבור ודרכי התמודדות	2
1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	סיגל דרעי	תקשורת בינאישית, שפת גוף והתנהגות, אסרטיבית	3
1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	סיגל דרעי	ניהול בונה של קונפליקטים	4
1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	רחלי בלום	היכרות עם ערוצי שונים של תקשורת תומכת חליפית	5
1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	רז טננבאום	בנייה ושימוש בלוחות תקשורת לקידום תקשורת לפרט במעגל החיים	6
1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	נעה ניצן ואסטל סלוין	טכנולוגיה מסייעת-שימוש בתוכנות אפליקציות ואביזרי עזר	7

ב. האם הקורס עד כה תואם את הציפיות שלך? כן/ לא/ חלקית

פרט/י:

ג. האם הלמידה המשותפת עם אנשים עם מוגבלות שכלית התפתחותית תורמת ללמידה בקורס? כן/ לא/ חלקית

פרט/י:

הערות והארות:

שאלון סוף הקורס

שלום רב,

בשאלון זה אנו מבקשים לקבל מכם משוב על הקורס. השאלון הינו אנונימי ויעשה בו שימוש רק לצרכי מחקר והערכה.

לפניכם מספר היגדים המתייחסים לקורס. עבור כל היגד אנא ציינו כמה הוא נכון לדעתכם:

נכון מאוד									לא נכון בכלל	בקורס... למדתי על נושאים של תקשורת, פרגמטיקה, שפה ודיבור
10	9	8	7	6	5	4	3	2	1	למדתי על נושאים של תקשורת, פרגמטיקה, שפה ודיבור
10	9	8	7	6	5	4	3	2	1	למדתי איך לזהות את צרכי התקשורת של ילדים / בוגרים עם מש"ה עמם אני עובדת
10	9	8	7	6	5	4	3	2	1	למדתי על סוגי תת"ח שונים : שפת הסימנים / ג'סטות, לוחות / ספרי תקשורת, מחשבי תקשורת, אפליקציות תקשורת באייפדים ועוד.
10	9	8	7	6	5	4	3	2	1	קיבלתי כלים לתקשורת עם ילדים ובוגרים שאינם מתקשרים בערוץ מילולי
10	9	8	7	6	5	4	3	2	1	קיבלתי כלים כיצד לפתח תכניות תת"ח לקידום תקשורת יעילה של אנשים עם מש"ה
10	9	8	7	6	5	4	3	2	1	קיבלתי כלים איך להיות שותף/ה לצוות רב מקצועי בתחום התקשורת במסגרת בה אני עובדת

לסיכום, האם הקורס תאם את הציפיות שלך? כן/ לא/ חלקית
פרט/י:

האם הלמידה המשותפת עם אנשים עם מוגבלות שכלית התפתחותית תרמה ללמידה בקורס? כן/ לא/ חלקית
פרט/י:

הערות והארות:

תאריך התצפית : 9.3.15

נושא המפגש : דפוסים וסגנונות התמודדות עם קונפליקטים וכן תקשורת מילולית ושפת גוף

מספר המשתתפים : 21

שם המרצה : סיגל דרעי

תיאור המפגש :

המפגש כלל שני חלקים: החלק הראשון עסק בנושא של ניהול קונפליקטים. נלמדו תכנים הקשורים לדפוסים התמודדות עם קונפליקטים שכללו מספר תרגילים במליאה ובקבוצות קטנות. בחלק השני נלמדו תכנים על התהליך של רושם ראשוני ומה אנו משדרים באמצעות שפת הגוף. רוב השיעור היה פרונטלי למעט תרגיל אחד בקבוצות קטנות.

התרשמות כללית מהמפגש :

במפגש היו 21 משתתפים. מתוכם 4 עם מוגבלות – אדווה, חיה-זהבה, עובדיה ויעל. שני משתתפים נוספים עם מוגבלות, יוסי ואבי, לא הגיעו (אך צפויים להגיע בהמשך).

לאורך המפגש הייתה מעט מאוד השתתפות של החברים עם מוגבלות שכלית. ניכר היה שרוב הזמן הם אינם מבינים את הנאמר. כך לדוגמה, לקראת סיום החלק הראשון שעסק בקונפליקטים, הייתה חלוקה לקבוצות קטנות בהם נדרשו המשתתפים לבחור קונפליקט ולדון בדרכי התמודדות אפשריים עמו. כאשר אדווה נתבקשה לתת דוגמה לקונפליקט היא שאלה "מה זה?" כלומר ניכר היה שלא הבינה את כל החלק שקדם לתרגיל.

האינטראקציה בין המשתתפים עם ובלי מוגבלות הייתה מעטה בלבד. במהלך השיעור שלושה מתוך ה-4 ישבו יחד. עיקר האינטראקציה הייתה במהלך החלוקה לקבוצות שתוארה לעיל אך החלוקה של המשתתפים עם המוגבלות לא הייתה שווה בין הקבוצות; היו 4 קבוצות בנות כחמישה משתתפים ובקבוצה אחת השתתפה אדווה ובקבוצה נוספת השתתפו עובדיה, יעל וחיה-זהבה. כך, בשתי הקבוצות הנוספות לא היה משתתף עם מוגבלות. בעבודה בקבוצות בהן כן היו משתתפים עם מוגבלות נוצרה אווירה "טיפולית", איך עוזרים "להם" לנהל קונפליקטים מחיי היום יום שלהם, בעוד שבקבוצות שלא היו בהם משתתפים עם מוגבלות נבחרו קונפליקטים מורכבים ובהתאם לכך גם הדיון שהתפתח.

גם במהלך ההפסקה לא הייתה כמעט אינטראקציה בין המשתתפים עם ובלי מוגבלות. יתכן והדבר קשור גם בכך שארבעת המשתתפים עם מוגבלות מטופלים במסגרות מהם מגיעים שאר המשתתפים וכך היחסים מראש הם יחסי מטופל-מטפל וקשה יותר להגיע לאינטראקציה שהיא יותר שוויונית.

מלבד האינטראקציה בין המשתתפים עם ובלי מוגבלות שכלית, ניכר גם כי קבוצת המשתתפים ללא מוגבלות היא קבוצה הטרוגנית ביותר בכל הרמות. כך יוצא שהמרצה במפגש נדרש למצוא דרך שבה יצליח לחדש לכולם, לעניין את כולם ולהנגיש את החומר למשתתפים עם המוגבלות. אין ספק שמדובר באתגר משמעותי ביותר.

לבסוף, תכני המפגש לא היו בשום צורה ייחודיים לנושא של תקשורת ואנשים עם מוגבלות שכלית התפתחותית. החלק השני שעסק בשפת גוף היה במידה רבה לא רלוונטי לאנשים עם מוגבלות.

בעקבות הצפייה עולות מספר שאלות שכדאי לחשוב עליהן לקראת הפגישות הבאות :

1. האם המשתתפים עם המוגבלות מצליחים להפיק תועלת משמעותית מההשתתפות? האם ההשתתפות לא יוצרת עוד תסכול בגלל הקושי להבין את הנאמר?
2. האם ניתן להתאים את תכני הקורס לקבוצה כה הטרוגנית? אם כן, כיצד? איזו הכנה ניתן לעשות למרצים הבאים על מנת להתאים את הקורס בצורה הטובה ביותר לכולם?
3. כיצד מרגישים המשתתפים ללא מוגבלות בקורס? האם הם חשים שנתרמים? כיצד הם מרגישים עם הלמידה המשותפת?

ההתרשמות והשאלות הועברו אל אסטל סלווין, איריס אדטו-בירן, תמנע גבאי-מרקביץ, לאה בוגנים וסיגל דרעי מתוך השיחות עלו מספר הצעות והמלצות להמשך :

- א. כינוס ועדת ההיגוי של הקורס על מנת לדון במהלך הקורס עד כה וכיצד כדאי להמשיך.
- ב. בחינת הנושאים המתכוננים למפגשים הבאים ומידת התאמתם למבנה הקבוצה.
- ג. הכנת המרצים בקורס להטרוגניות של הקבוצה תוך ניסיון מגוון דרכים להעברת החומר הנלמד כדי להגיע לכל המשתתפים.
- ד. הכנת המשתתפים עם המוגבלות השכלית לקראת כל פגישה ואחריה על מנת לראות מה הם חושבים ומרגישים וכן להכין אותם למפגש הבא.
- ה. העברת שאלון למשתתפים ללא מוגבלות, על מנת לבחון את תחושותיהם עד כה הן לגבי תכני הקורס והן לגבי האינטראקציה.

התצפית הבאה צפויה להיערך במפגש העשירי הצפוי להתקיים ב- 4.5. במידה ויוחלט על העברת שאלון אמצע, מומלץ להעביר אותו באחד המפגשים הקרובים (מפגש 6 או 7). כך נוכל להעביר את אותו השאלון בסיום הקורס ונוכל לבחון האם היה שינוי בתחושות של המשתתפים.

תאריך התצפית : 4.5.15

נושא המפגש : תת"ח ושעות פנאי- משחקים, סיפורים ועוד

מספר המשתתפים : 16 (מתוך 22)

שם המרצה : אסטל סלויין

תיאור המפגש :

המפגש עסק בנושא של תקשורת, שעות פנאי ומשחק. בחלק הראשון הייתה התנסות בקבוצות קטנות שבה התבקשו המשתלמים לזהות דפוס של קשיי הגייה דרך תיאור מקרה אותו הביאה אסטל. לאחר ההתנסות נלמדו אסטרטגיות יעילות אותן ניתן ללמד אנשים עם קושי שפתי על מנת לעזור בקשיים בהגייה, שליפה ושיום. כמו כן היה דיון בנושא של דרכים לעודד הזדמנויות ליוזמה, תקשורת ובניית מוטיבציה בקרב אנשים עם מוגבלות שכלית וקשיי תקשורת. בחלק השני הייתה התנסות בקבוצות קטנות במשחקי קופסא שיכולים לסייע בתרגול מיומנויות תקשורת ואסטרטגיות שיום ושליפה ולאחר מכן היה דיון על התאמות של משחקים, על משחק תואם ולא תואם גיל וכיצד מבחינים בין השניים. לאחר מכן הייתה עבודה על דוגמאות למטרות תקשורת מתוך תלי"א של מספר ילדים אותם הביאה אסטל כדוגמא וכיצד מתרגמים אותם לעשייה במהלך היום יום. בסוף המפגש אסטל נתנה הסבר על הנושא של צרידות ושימוש מיטבי במיתרי הקול. התרשמות כללית מהמפגש :

במפגש היו 16 משתתפים. מתוכם 4 עם מוגבלות שכלית – אדווה, חיה-זהבה, עובדיה ויעל. כמעט כל המשתתפים ללא מוגבלות היו מרותקים לנושא, השתתפו באופן פעיל במליאה, שאלו שאלות והתעניינו מאוד בחומר שהועבר. עם זאת, המשתתפים עם המוגבלות מיעטו מאוד להשתתף במליאה ועשו זאת רק כאשר אסטל פנתה אליהם ישירות וניסתה לערב אותם בנעשה. גם כאשר פנתה אליהם התשובות שנתנו לא היו רלוונטיות לנושא ולא היה ברור אם הם מצליחים לעקוב בצורה כלשהי על הנלמד במליאה.

בעבודה בקבוצות קטנות הייתה השתתפות רבה יותר של החברים עם המוגבלות ובעיקר של עובדיה, יעל ואדווה. חיה-זהבה נראית מנותקת לאורך רוב המפגש. חברי הקבוצות ניסו לערב אותם, לשאול, ולשחק עימם תוך התאמת התוכן, הקצב והעשייה לקצב שלהם במידת האפשר. שתי המשימות- גם "פיצוח" קוד של קשיי דיבור וגם משחק קופסא שכללו שיום וקטגוריות, שימוש במספרים, מעקב אחר מספר משתתפים רב ועוד היו משימות מורכבות עבורם שדרשו תיווך וקשה היה לדעת אם הם הפיקו הנאה ולמידה מהתהליך או שנוצר יותר תסכול. עם זאת, ניכר היה כי משתתפי הקבוצות (ללא המוגבלות) נהנים מהמשחק וגם מבינים את הצורך לייצר התאמות עבור רמות שונות של משתתפים.

במהלך ההפסקה לא הייתה כמעט אינטראקציה בין המשתתפים עם ובלי מוגבלות. החברים עם המוגבלות יושבים יחד, אך הם אינם משתלבים בתוך קבוצת אנשי המקצוע.

כאמור, מעבר לאינטראקציה בין המשתתפים עם ובלי המוגבלות נותרת שאלה לגבי מידת ההבנה שלהם והיכולת שלהם להפיק מהלמידה. מעבר לכך, ניכר היה כי המפגש היה חשוב ביותר עבור אנשי המקצוע. כמעט כולם השתתפו, שאלו ושנו בצמא את כל אשר היה למרצה לספר ולהגיד. המפגש אפשר למשתתפים ללמוד, להתבטא וליישם את הלמידה.

נתונים העולים משאלון האמצע שהועבר

בהתאם לסיכום פגישת ועדת ההיגוי הוחלט על העברת שאלון אמצע. השאלון נמסר להעברה בתאריך 20.4.15 על ידי יעל יושעי שהייתה המרצה. המשתתפים ביקשו למלא את השאלון בבית ולא במהלך הקורס ולהביא למפגש הבא ב- 27.4. באותו מפגש לא היה נציג מבית איזי שפירא. בראשית המפגש הנוכחי פניתי אל המשתתפים וביקשתי שיתנו לי את השאלונים המלאים... אך אף אחד לא מילא. ביקשתי מהם להקדיש מספר דקות למילוי. כיון שמספר המשתתפים היה קטן יחסית במפגש התקבלו רק 12 שאלונים..

להלן הנתונים העולים מן השאלונים :

כל ההרצאות עד כה (עד מפגש 7) זכו לציונים גבוהים מאוד (ממוצע 4.6 בסולם של 1-5) שני המפגשים של סיגל דרעי קיבלו ציונים מעט יותר נמוכים, בעיקר בהיבטים של תרומה ומתן כלים לעבודה. חשוב לציין, שבזמן מילוי השאלונים המשתתפים אמרו שהם אינם זוכרים כבר מה היה בכל מפגש ושעדיף לעשות משוב בסיום של אותו היום.

השאלון כלל שתי שאלות בהתייחס להתאמת הקורס לציפיות ובתרומה של הלמידה המשותפת ללמידה.

ציפיות מול מציאות : מתוך 12 המשיבים 7 אמרו שהקורס ענה על הציפיות שלהם ו-5 ציינו שהקורס ענה חלקית על הציפיות. להלן ההערות שנכתבו בשאלונים בהקשר זה :

- נחשפתי להיכרות עם דרכים לתקשורת שאכן אנחנו יכולים לעבוד איתם.
- אני לומדת איך להתמודד עם המטופלים עם הצרכים המיוחדים, זה גם ידע לעצמי ואני ממש נהנית.
- כל מפגש מלמד אותי ונותן לי כלים להתמודד בעבודה שלי עם הדיירים ובחיים.
- מעניין, אבל הייתי רוצה שנדבר יותר על הפרקטיקה. יותר דוגמאות מהשטח. הייתי רוצה שיעשה דברים בפועל, לדוגמא אם לומדים על לוחות תקשורת, אז בונים לוח מותאם לאחד המשתתפים בקורס.
- הקורס מדבר בעיקר על ילדים ואני עובדת עם מבוגרים.
- יש דברים שלמדנו ויש מצב קיים של אנשים שאני עובדת איתם. טכנולוגיה חדשה יכולה לעזור לנו לתקשר עם שני דיירים שלנו.
- באופן כללי התכנית שנבנתה היא טובה ומותאמת. היו מרצים שהעבירו בצורה יותר מעניינת ומונגשת ויש פחות. אופן הלמידה השפיע מאוד על הכלל והפרט. תלוי אם המרצה היה מוכן ללמידה מול משתתפים רב גוניים אז הוא ידע להנגיש את החומר לכלל והתוצאות ניכרו בשיעורים.

תרומת הלמידה המשותפת : מתוך 12 המשיבים 5 ציינו שהלמידה המשותפת תורמת, 6 ציינו שהלמידה המשותפת תורמת חלקית ומשיב אחד ציין שהלמידה המשותפת אינה תורמת כלל. להלן ההערות שנכתבו בשאלונים בהקשר זה :

- לדעתי כן, אשמח אם יהיו מפגשים יותר חווייתיים ובכך המשתתפים עם המוגבלות השכלית יביעו את עצמם יותר בשיח ובדיבור.

- כן, אנחנו עובדות עם ילדים ממש מוגבלים וזה עוזר לי להתמודד איתם ולהבין אותם.
- אני דוגלת בשילוב עם מוגבלים בכל התחומים.
- זה מרתק אותי שהם פה אבל הקורס בנוי באופן שאין להם יכולת באמת להבין מה קורה פה. אין מספיק הנגשה והם אכן אומרים שהתכנים משעממים אותם. לפחות זה מה שהם ענו כשאני שאלתי. צריך יותר הנגשה שתאפשר להם להביא את עצמם בקורס. לדבר וללמוד איתם ולא עליהם, גם בשפה שמשתמשים בה שתהיה יותר מונגשת, יותר ציורים, יותר המחשבות ופחות דיבורים.
- אנשים עם מוגבלות שכלית התלוננו שקשה להם לשבת כל כך הרבה שעות, שזה ארוך מדי. אני חושבת שצריך להתחשב קודם כל באנשים האלה.
- חלק עזבו וחלק באו כי אנחנו התעקשנו על זה לא מבחירה.
- תוך כדי הלימודים נוצרות סיטואציות וגם לומדים איך לגשת אליהם.
- לא תמיד יש כימיה בין אנשים עם מוגבלות ובין אנשים רגילים.
- הלמידה המשותפת תורמת לאנשי הצוות להיות סובלניים, סבלניים לקצב, לשונות וזה גם מחייב אותם ומן הסתם תורם ליום, יום שלהם והמשתתפים המוגבלים נתרמים בכך שהם חווים חוויה אחרת, לשמוע גם את אלה שאתם הם עובדים ביום יום מתבלבלים, שואלים, לא תמיד יודעים ולא מבינים בדיוק כמוהם. מצד שני הם נתרמים ברמת הידע (במידה והוא מונגש) הספציפי הנלמד.

בזמן שהם מילאו ישבתי כמה דקות עם עובדיה, יעל ואדווה במטרה לקבל מהם קצת משוב על איך הם מרגישים מהשיחה שקיימתי עמם הם העלו את הנקודות הבאות על הקורס:

- זה ארוך לנו, זה מעייף אותנו (יעל)
- זה של תינוקים, משעמם (עובדיה)
- מעניין (אדווה)
- רוצה יותר טאבלט (יעל)
- הכרתי אנשים טובים ולתקשר איתם כמו אסטל (יעל)

לסיכום, ממצאי שאלון האמצע מעורבים. בהקשר של ההרצאות השונות, נראה כי יש שביעות רצון ולמידה מהם, אך לא ברור עד כמה באמת כולם היו מחוברים לתכנים וזכרו מה היה בכל מפגש. בהקשר של הציפיות נראה שהקורס עונה על הציפיות במידה בינונית עד רבה אך חסרים יותר היבטים פרקטיים, היבטים של עבודה עם מבוגרים ויותר הנגשה.

בהקשר של הלמידה המשותפת ניכר כי חלק מהמשתתפים מרגישים שזה תורם להם ולמשתתפים עם המוגבלות אך אצל אחרים יש בהחלט שאלה לגבי התרומה של למידה בפורמט זה לאנשים עם המוגבלות עצמם, כמה הם מצליחים לעקוב ולהפיק מכך ועד כמה הקורס מותאם לצרכיהם. מהשיחה עם המשתתפים עם המוגבלות קשה לקבל תמונה מפורטת של התחושות והמחשבות שלהם אך כן ניתן לראות כי מחד עולה קושי סביב אורך המפגש והתוכן ומאידך עניין ורצון בעוד התנסויות פרקטיות כמו העבודה עם הטאבלט.

המלצות למפגשים הבאים :

- להרבות בעבודה בקבוצות קטנות
- לבקש מהמרצים להכי דוגמאות מהעולם הטיפולי של מבוגרים וילדים
- בעתיד, לשקול להעביר שאלון משוב קצר בסוף כל מפגש

התצפית האחרונה תתקיים בשיעור האחרון בתאריך 15.6.15.

לאחר סיום הקורס יקבעו ראיונות עם ליו דויד, לאה בוגנים, דינה טובול אבי אוחיון, תמנע גבאי מרקביץ, אסטל סליון על מנת לשמוע על האופן בו הם רואים את מטרות הקורס ואת המידה בהן מטרות אלה הושגו בפועל.

נספח מס' 4: שאלות לראיון עם ועדת ההיגוי של הקורס

1. מדוע חשבתם על פתיחת הקורס הנוכחי?
2. מדוע החלטתם על פתיחת הקורס הנוכחי?
3. אם אילו קשיים נתקלתם לאורך הקורס?
4. להלן רשימת מטרות הקורס :
 - להקנות כלים לתקשורת עם ילדים ובוגרים שאינם מתקשרים בערוץ מילולי (תת"ח).
 - לחשוף את המשתלמים למושגים של תקשורת, פרגמטיקה, שפה ודיבור.
 - לאפשר למשתלמים לזהות את צרכי התקשורת של ילדים / בוגרים עם מש"ה במסגרותיהם.
 - להקנות ידע אודות ערוצי תת"ח כגון: שפת הסימנים / ג'סטות, לוחות / ספרי תקשורת, מחשבי תקשורת, אפליקציות תקשורת באייפדים ועוד.
 - להכשיר את המשתלמים לפתח תכניות תת"ח לקידום תקשורת יעילה והשתלבות בקהילה.
 - להכשיר את המשתלמים להיות שותפים לצוות רב מקצועי בתחום התקשורת
5. עבור כל מטרה צייני האם הושגה לדעתך ואם לא מה הסיבות לאי השגתה?
6. כיצד את רואה את הנוכחות בקורס? האם היא הייתה בהתאם לציפיות?
7. מה דעתך על הלמידה המשותפת עם האנשים עם מש"ה? האם היא השיגה את מטרתה בקורס הנוכחי?
8. מה היה מוצלח בקורס הנוכחי? מה היית מציעה לעשות אחרת?
9. האם היית ממליצה על פתיחת קורס זהה בעתיד?
10. הערות והארות

Abstract

This report presents the findings of the evaluation process of the course: " Using Augmentative Communication and Alternative Communication with People with Intellectual – Developmental Disabilities(IDD) ". In this course People with IDD studied together with their direct professional caregivers or other professionals that work with similar populations. Due to the uniqueness and novelty of this course, both in content and participants, the need arose to perform a comprehensive evaluation which will focus on the achievement of the objectives of the course and the contribution of the joint learning. The evaluation included observations, questionnaires and interviews.

The evaluation findings were that professionals mostly felt that the course had achieved most of its objectives, and their experience was very pleasant. Most of them felt they have learned and enriched their knowledge but that it lacked more practical tools to take back to their workplace. In addition, there were gaps and differences in defining the objectives of parties involved in developing of the course which might have led to some inconsistency between the objectives and course structure and content.

The contribution of the joint learning of professionals and people with IDD was found to be controversial. The subject of the course may not be suitable for shared learning groups, especially the theoretical parts. Learning in small groups and couples was more appropriate to promote joint learning and allowed a significant interaction and experiential learning. Also parts of the course were not accessible and too complicated for people with IDD to understand. The participants with IDD expressed much pleasure in meeting with the professionals but with respect to the contents of the course they mainly described the feeling they could not keep track and understand what is happening in the course.

In future courses it is advisable to examine the subject of the course and assess the suitability for joint learning. If joint learning is decided the contents and materials must be fully accessible and the lecturers must use simplified language and people with IDD should receive preparations in advance.

מסגרת שילום, תכנון השירותים
 לקדם את המגוונות העולמית
 התמחויות ברשות המקומית
 פיתוח שירותים לאדם עם מוגבלות שכלית
 התמחויות ברשות המקומית

The Shalem Fund
 for Development of Services for People with
 Intellectual Disabilities in the Local Councils

בית איזי שפירא
 לשינוי באיכות חיהם של אנשים עם מוגבלויות
 Beit Issie Shapiro
 Changing the lives of people with disabilities
 בקמפוס ווילי וסיליה טראמפ
 On the Willie & Celia Trump Campus

מכון טראמפ
 פיתוח, מחקר והכשרה
 Trump Institute
 Development, Research & Training

**Final Evaluation report of the training course:
 "Using Augmentative Communication and Alternative
 Communication with People with Intellectual –
 Developmental Disabilities"
 that was conducted in 2015.**

Dana Roth PhD.

Heli Peretz

Research and Evaluation unit

Beit Issie Shapiro

This work was supported by a grant from Shalem Fund for Development of services for People with Intellectual-Developmental Disabilities in the Local Councils in Israel

2015